

**ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
ІМЕНІ ІВАНА БОБЕРСЬКОГО**

Редакційно-видавничий відділ

Серія «На допомогу авторам»

**ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО ЗМІСТУ Й ОФОРМЛЕННЯ
ПІДРУЧНИКІВ І НАВЧАЛЬНИХ ПОСІБНИКІВ**

*Методичні рекомендації для викладачів
на основі чинних нормативних документів
станом на 2020 рік*

Вимоги щодо структури, змісту та обсягів підручників і навчальних посібників підготовлених для вищих навчальних закладів чітко окреслені Наказом Міністерства освіти і науки України № 11 від 10.01.2009 р.

Подаємо інформацію відповідно до **«Методичних рекомендацій щодо структури, змісту та обсягів підручників і навчальних посібників для вищих навчальних закладів»** (Додаток 1 до наказу МОНУ № 588 від 27.06.2008, (зміни до Наказу № 588 від 27.06.2008 р. затверджені Наказом МОН № 11 від 19.01.2009 р.)

Методичні рекомендації розроблено з урахуванням Законів України «Про видавничу справу», «Про вищу освіту», інших законодавчих актів України з питань видавничої справи, якими необхідно керуватися під час підготовки підручників і навчальних посібників.

1. Загальні положення

Підручники та навчальні посібники – це основні книги для навчальної діяльності студентів.

Підручник – офіційно затверджене навчальне видання, що містить систематизований виклад навчального матеріалу і відповідає програмі дисципліни.

Підручник є основою методичного забезпечення навчальної дисципліни. Навколо нього формується інше методичне забезпечення. Європейська практика розрізняє підручники, орієнтовані на різні рівні, а саме:

- початковий рівень (1–2 роки навчання);
- середній рівень (3–4 роки навчання);
- вищий рівень (магістерська підготовка).

Розділ, що охоплює одну тему підручника, повинен мати такий зміст:

- назва розділу;
- короткий опис ідеї розділу;
- мета вивчення розділу;
- вступ до розділу;
- текстова частина розділу;
- висновки й узагальнення;
- перелік запитань гарантованого рівня знань;
- завдання та контрольні тести;
- список рекомендованої літератури.

Обсяг підручника обмежений і залежить від кількості кредитів (годин), зазначених навчальним планом на вивчення дисципліни.

Навчальний посібник – навчальне видання, що доповнює або частково (повністю) замінює підручник та офіційно затверджене як такий вид видання.

При створенні підручників і навчальних посібників необхідно враховувати таке:

- навчальні книги повинні мати високий науково-методичний рівень, містити необхідний довідковий апарат;
- підручники та навчальні посібники мають бути написані в доступній формі, навчальний матеріал має бути пов'язаний із практичними завданнями, в книзі повинні прослідковуватись тісні міжпредметні зв'язки.

! Підручники і навчальні посібники затверджує вчена рада ЛДУФК ім. Івана Боберського як нормативні видання з відповідним грифом. Присвоєння грифа означає, що підручник або навчальний посібник відповідає встановленим вимогам, зокрема, змісту навчальної програми дисципліни, дотримання умов щодо обсягу, належного технічного оформлення.

2. Структура навчальної книги

ЗМІСТ

Заголовки у змісті мають точно повторювати заголовки у тексті, без скорочень. У змісті мають бути всі заголовки рукопису, за винятком підзаголовків, розташованих у підбір із текстом.

Позначення ступенів рубрикації («частина», «розділ» та їхні порядкові номери) пишуться в один рядок з відповідними заголовками і відділяються від них крапкою. Всі заголовки у змісті починаються з великої літери, крапка у кінці не ставиться.

ВСТУП

Вступ (передмова) у навчальній книзі має відповідати таким основним вимогам:

- роль і значення дисципліни (виду занять) у підготовці фахівця;
- місце вказаного курсу (його частин) серед інших дисциплін;
- формулювання основних завдань, що стоять перед студентом при вивченні навчальної дисципліни, та компетенцій, які він повинен набути.

Обсяг передмови – 0,1–0,2 авт.арк. (від 2,5 до 5 сторінок тексту, надрукованого через 1,5 інтервала, шрифтом Times New Roman, 14 кеглем на стандартному аркуші формату А 4).

ОСНОВНИЙ ТЕКСТ

Основний текст підручника (навчального посібника) – дидактично та методично опрацьований і систематизований автором навчальний матеріал. Викладення матеріалу в навчальній книзі має характеризуватися об'єктивністю, науковістю та чіткою логічною послідовністю. Композиція підручника, подання термінів, прийоми введення до тексту нових понять, використання засобів наочності мають бути спрямовані на те, щоб передати студентові певну інформацію, навчити його самостійно користуватися книгою, захопити його, викликати інтерес до предмета, що вивчається.

ПИТАННЯ, ТЕСТИ, ЗАВДАННЯ

Питання, тести (для самоконтролю та контролю засвоєння знань) у навчальній книзі дозволяють забезпечити ефективніше опрацювання студентом навчального матеріалу у процесі самостійної роботи. Такі контрольні питання розміщують наприкінці кожної структурної частини (параграфу). Вони мають сприяти формуванню практичних прийомів і навичок логічного мислення.

Під час виконання контрольних завдань бажано передбачити використання обчислювальної техніки, аудіовізуальних засобів навчання, забезпечити умови обов'язкового використання нормативної і довідкової літератури.

Під час написання навчальних книг необхідно орієнтувати студента на активну пізнавальну діяльність, самостійну творчу працю й уміння

розв'язувати задачі. У кожному підручнику, посібнику мають бути приклади, питання, завдання.

ІЛЮСТРАЦІЯ

Вибір виду ілюстрацій залежить від мети, яку ставить перед собою автор. Можна сформулювати такі загальні рекомендації авторам з ілюстрування навчальних книг:

- ілюстрації мають бути використані тільки у тих випадках, коли вони розкривають, пояснюють або доповнюють інформацію, що міститься в книзі. Наявність їх дозволяє авторам передати більш чітко, точно й образно програмні матеріали, що викладаються;

- вигляд ілюстрацій має відповідати рівню підготовленості студентів. Так, у підручниках для студентів молодших курсів ілюстрації мають відрізнятися більшою образністю, ніж ілюстрації для студентів старших курсів, які можуть вільно читати складні схеми;

- під час підготовки ілюстрацій слід урахувувати можливості відтворення їх при друкуванні та інші чинники. Автор повинен чітко уявляти, як виглядатиме майбутнє видання;

- ілюстрації у вигляді схем не мають повторювати матеріалу основного тексту або містити зайву інформацію, що відволікає читача від засвоєння теми;

- однотипні ілюстрації у підручнику мають бути виконані однією технікою;

- при поданні статистичних даних доцільно використовувати графіки та діаграми, які є ефективним засобом передання інформації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ОПИС

У підручниках (навчальних посібниках) мають бути наведені джерела, з яких отримано фактичний матеріал, що вказують у відповідних посиланнях та у бібліографічному списку.

У підручнику (посібнику) необхідно вказати основні *використані та рекомендовані джерела* для поглибленого вивчення курсу.

Бібліографічний опис має бути оформлений відповідно до ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 „Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання”.

ПОКАЖЧИКИ

Показчики мають стати обов'язковим структурним елементом підручників і навчальних посібників. Вони полегшують користування книгою. До предметного показчика необхідно ввести основні терміни і поняття, використані у книзі, а до іменного – прізвища й ініціали тих осіб, відомості про яких можна знайти в книзі. Поруч з терміном у предметному показчику або прізвищем у іменному показчику через кому проставляють номери сторінок, на яких цей термін або прізвище трапляється.

Терміни у предметному покажчику та прізвища в іменному покажчику пишуть в один стовпчик і розташовують в абетковому порядку.

Групу термінів або прізвищ, що починаються з однієї літери, відділяють від наступної групи пробілом.

ДОДАТКИ

Додатки є важливим засобом збагачення змісту навчальної книги. У вигляді додатків доцільно давати різні матеріали, що доповнюють або ілюструють основний текст.

Додатки за своїм характером і змістом мають стосуватися всієї книги або її окремих частин, а не окремих часткових питань.

3. Обсяг навчальних видань

Обсяг навчальної книги визначається в авторських аркушах.

Авторський аркуш – це одиниця обсягу літературного твору, що дорівнює 40 тис. друкованих знаків. Друкованими знаками вважаються всі видимі друковані знаки (літери, розділові знаки, цифри тощо) та кожен пробіл між словами.

У практичній роботі на попередньому етапі автор може брати за один авторський аркуш *24 сторінки комп'ютерного тексту, надрукованого через 1,5 інтервалу шрифтом Times New Roman 14 кеглем на стандартному аркуші формату А4 з такими полями: ліве – 2,5 см, праве, верхнє, нижнє – 2 см.*

Обсяг підручників і навчальних посібників має визначатися кількістю годин за навчальним планом, що відведені на вивчення дисципліни, реальним бюджетом часу студента для самостійного вивчення навчального матеріалу та продуктивністю засвоєння інформації студентом.

Обсяг навчального видання рекомендовано визначати за формулою:

$$V_{п / нп} = K_{п / нп} \times 0,14 (T_a + T_{срс}), \text{ де}$$

$V_{п / нп}$ – обсяг підручника (навчального посібника) в авторських аркушах;

$K_{п / нп}$ – коефіцієнт виду видання:

- підручника $/K_{п}/$,
- навчального посібника $/K_{нп}/$.

Для підручника $K_{п} = 1$, а для навчального посібника $0,5 < K_{нп} < 1$.

Величина $K_{нп}$ визначається тією часткою навчальної програми, яку замінює або доповнює навчальний посібник.

$0,14 / \text{авт. арк.} / \text{год} /$ – коефіцієнт, що враховує продуктивність засвоєння **1 авт. арк.** навчальної інформації студентом за одну годину самостійної роботи з літературою, вирішення завдань.

T_a – кількість годин у навчальному плані, відведених на дисципліну для аудиторних занять;

$T_{срс}$ - кількість годин у навчальному плані, відведених для самостійної роботи студентів.

! При наявності підручників із дисципліни навчальні посібники слід випускати для доповнення або заміни на основі нових методичних підходів будь-якої частини підручника, не допускаючи його дублювання.

Увага! Державна наукова установа
«Книжкова палата України імені Івана Федорова»
ПЕРЕКОНЛИВО ПРОСИТЬ АВТОРІВ
для уникнення у майбутньому прикрих несподіванок
не випускати у світ книги самвидавом!

Наукова та навчальна література для вищої школи ОБОВ'ЯЗКОВО має бути підготована у спеціалізованому видавництві, відповідати правописним нормам сучасної літературної мови, державним стандартам України у галузі видавничої справи і випущена з дотриманням Законів України «Про видавничу справу», «Про авторське право і суміжні права», «Про обов'язковий примірник документів».

Матеріал підготувала
керівник редакційно-видавничого відділу
Оксана БОРИС